

WPROWADZENIE

Wydajemy ostatni tom inwentarza Poloników z Archivum Romanum Societatis Iesu (ARSI), zawartych w osobnym dziale: *Russia*, obejmującym dokumenty dotyczące istnienia zakonu jezuitów na Białorusi od chwili kasaty zakonu w 1773 roku aż do jego wydalenia z Rosji w 1820 roku. Zakon, który ocalał na ziemiach polskich zabranych podczas pierwszego rozbioru Polski w 1772 roku, składał się głównie z Polaków, do których dołączyli po 1780 roku liczni jezuiti z innych krajów europejskich. Posiadali oni na Białorusi własny zarząd z wikariuszem generalnym, a następnie generałem zakonu. Dział *Russia* obejmuje głównie dokumentację dotyczącą legalności istnienia jezuitów na Białorusi, akta kongregacji, jakie odbywały się w Połocku, historii prowincji białoruskiej, katalogi jezuitów, autografy złożonych ślubów zakonnych oraz korespondencję urzędową i prywatną przelożonych generalnych zakonu oraz niektórych jezuitów z osobami całej niemal Europy i Ameryki Północnej. Zrąb archiwum wywieźli jezuiti w 1820 roku z Połocka i znajduje się on obecnie w Archivum Romanum Societatis Iesu. Wiele dokumentów z dawnego archiwum jezuitów na Białorusi znajduje się również w Polsce (Kraków), w Rosji (Moskwa, St. Petersburg) i na Białorusi (Mińsk).

Najbardziej wartościowa dla historyków część Archivum Romanum Societatis Iesu obejmuje dokumenty sprzed kasaty zakonu (1773 r.). *Polonica* z tego okresu zostały opublikowane w t. 1-4 naszego zbioru. Po wznowieniu działalności Towarzystwa Jezusowego na całym świecie w 1814 roku oraz po wydaleniu jezuitów z Rosji w 1820 roku generał zakonu rezydował ponownie w Rzymie i odtąd tworzono też nową część archiwum zakonnego, obejmującą dokumentację za wiek XIX i XX. Dział *Russia* stanowi zatem kłamrę łączącą dawne Towarzystwo Jezusowe z nowszym okresem dziejów zakonu.

Zbiory Archivum Romanum Societatis Iesu były zawsze przedmiotem żywego zainteresowania Polaków. Głównie w oparciu o jej zasoby Stanisław Załęski stworzył wiekopomne dzieło *Jezuici w Polsce* (t. 1-5, Lwów-Kraków 1900-1906). W ostatnim czasie okresem białoruskim Towarzystwa Jezusowego zajmowało się w swoich publikacjach i arty-

kułach liczne grono historyków, z Polaków głównie Marek Inglot i Irena Kadulska.

Inwentarze wydajemy w językach oryginalnych, głównie w języku łacińskim, by mogły służyć również dla badaczy spoza Polski. Zachowujemy pisownię oryginalną. Dla użytkowników polskich załączono niekiedy zwięzłe wprowadzenia do poszczególnych rodzajów źródeł oraz przygotowano krótkie streszczenia niektórych dokumentów w języku narodowym. W miarę możliwości podano też publikacje, w których poszczególne dokumenty zostały już opublikowane.

Dział *Russia* składa się zarówno z luźnych oryginalnych dokumentów i listów, przeważnie niepaginowanych, jak też z większych paginowanych kodeksów z przełomu XVIII i XIX wieku oraz nowszych z początku XX wieku. Nie posiadając wyraźnego oznaczenia stron dokumentów luźnych, w inwentarzu podaliśmy dla poszczególnych dokumentów ilość stron tekstu (*p.* - *pagina*), a nie karty (*f.* - *folium*). Poszukiwanie dokumentów luźnych w tym dziale ARSI ułatwia znacznie wprowadzona dodatkowa sygnatura, podana na końcu każdego opisu, na którą składają się cyfry kolejnego tomu, fascykułu i dokumentu.

Podane w obecnym inwentarzu dokumenty zostały dla dalszych badań naukowych w większości utrwalone na nośnikach elektronicznych i są przechowywane w Bibliotece Naukowej Księża Jezuitów w Krakowie przy ul. Kopernika 26.

Podziękowania należą się Instytutowi Historycznemu Towarzystwa Jezusowego (Institutum Historicum Societatis Iesu) w Rzymie, który popierał najpierw akcję mikrofilmowania poloników, a potem wspierał naszą akcję wydawniczą. Wyrazy wdzięczności należą się również Ministerstwu Nauki i Informatyzacji za poparcie finansowe przygotowania obecnej publikacji w ramach projektów badawczych.